

El camí de la felicitat i la importància de la vida de fe

Per Mn. Joan Costa Bou

Introducció

Fa cert temps, la directora d'una guarderia em convidà a donar una xerrada sobre la necessitat d'educar en la fe de ben petits els nostres infants. La conferència pretenia donar suport a la trobada mundial de les famílies a València, i prendre consciència de la nostra vida cristiana, ja des de menuts. L'èxit d'assistència –un pare i una mare, d'un total de dues-centes cinquanta famílies– no va desanimar-me, perquè, en preparar la dita ponència, vaig adonar-me de la importància d'allò que explicava. En el fons, no era altra cosa que recordar, en primer lloc, la lògica del que un gran filòsof de l'antiguitat –Aristòtil– deixà magistralment escrit en un dels seus més famosos llibres intítulat *l'Ètica a Nicòmac*. Tanmateix calia afegir l'aportació de la fe a fi i efecte de comprendre algunes de les conseqüències de l'Encarnació de Nostre Senyor Jesucrist pel que fa a recórrer el camí de la felicitat. Heus, doncs, en aquestes pàgines, la síntesi d'un camí apassionant que té com a terme la plenitud d'allò que és humà.

Què voleu dels vostres fills?

Amb aquesta pregunta, començava cada una de les reiterades vegades que he tractat d'aquesta qüestió en públic: Què voleu dels vostres fills d'aquí uns anys, quan vosaltres ja sereu prou grans i veureu el resultat del vostre treball educatiu? Les respostes solien ser: que siguin bones persones; que ajudin els altres; que no tinguin problemes; que siguin feliços; que arribin al cel...

Tots voldríem això de nosaltres i dels nostres familiars i amics, però en darrer terme, què voleu d'ells? Voldríeu que fossin bones persones, però que no siguin feliços? O molt generosos, però infeliços? La resposta, en darrer terme era, per part de tots, que assolissin la felicitat. Tanmateix, en aquestes respostes ja descobrim una dada important, que és el lligam entre la felicitat, la bondat, la generositat i el cel.

Tots volem ser feliços i, de fet, aquest és el fi del ser humà, imprès en la seva naturalesa i del qual hom no pot defugir. Tot el que fem cerca, d'una manera o una altra, ésser feliços. Però, què és la felicitat? On rau el fet de ser feliç? Ens adonem que la felicitat no coincideix amb una satisfacció momentània, sinó en una vida assolida, una vida plena. Ser feliç és la conseqüència d'una manera de viure, no d'una acció concreta. Més encara, la felicitat s'hi juga en l'amor, en estimar i ser estimat. Ningú no pot ser feliç sense referència a l'amor. El papa Joan Pau II ho exposà clarament a l'inici del seu pontificat: «L'home no pot viure sense amor. Ell roman per a si mateix un ésser incompreensible, la seva vida resta privada de sentit si no se li revela l'amor, si no es troba amb l'amor, si no l'experimenta i se'l fa seu, si no en participa vivament.» L'amor és, doncs, la vocació humana, allò que ens fa feliços.

Quin tren agafem o fem agafar?

Aristòtil descriu, a la llum de tres dimensions de l'ésser humà, quatre maneres de ser, quatre caràcters. Les dimensions esmentades són la *intel·ligència*, l'objecte de la qual és conèixer la veritat, la *voluntat* –apetit racional–, que s'adreça, desitja i cerca el bé, i les *passions*, el que col·loquialment diem «allò que ens tira el cos», les emocions, els gustos, els sentiments, malgrat que amb matisos diferents. Els quatre caràcters els anomena, de menor a major grau d'integració, *akolastos*, *àcrata*, *eucrata* i *virtuós*. Vegem-ne les característiques i on duen aquestes maneres de ser.

L'educació ve a ser com si pugéssim un infant a un tren que li durà, habitualment, a menys que se'n baixi i n'agafi un altre, a una estació final, de la que hom n'ha de ser conscient per determinar com vol educar els fills. Sovint volem d'ells una cosa, però la manera d'educar-los no hi porta, pel dinamisme intern a com la dita educació afecta el caràcter dels fills. Tot seguit presentaré l'itinerari que va des de l'estació de sortida –la descripció de com són cadascun d'aquests caràcters– a l'estació final –com seran en un futur si segueixen pujats en aquest tren– a la que duen els distints trens educatius en els que feu pujar els vostres fills, perquè ens adonem de la importància i la gravetat del que teniu entre mans a l'hora d'escollir els models d'educació i perquè ningú no es porti a engany en el que realment està fent amb els infants.

L'*akolastos* i l'*àcrata*

El primer caràcter que Aristòtil descriu és el *desenfrenat* o *dissolut* (*akolastos*). A mi m'agrada traduir-ho com l'impresentable. Li manca conèixer allò que és bo i dolent, no té prou domini de la voluntat i alhora té les apetències depravades, i pensa que fer allò que m'agrada és justament allò que és bo per mi. El desenfrenat no ha desenvolupat cap maduresa, tant en el caràcter com en la intel·ligència.

Hi ha una segona manera de ser, l'*àcrata*, que podem traduir com l'*immoderat* o *incontinent*. Aquest viu també sota el domini de les apetències desordenades, que són la guia del seu actuar, però normalment sap que allò que fa és dolent; té un mínim d'educació intel·lectual sobre l'obrar recte, però és immadur de caràcter, no té prou voluntat per fer allò que entén que és bo. El que mana a la seva vida és, doncs, les passions.

Cal preguntar-nos, si tant el desenfrenat com l'immoderat poden ser feliços de debò. Ell està convençut que sí, perquè fa el que li dóna la gana: si té gana menja, si té son dorm, si està enfadat es queixa, si no vol anar a treballar no hi va, ... i veu horroritzat el comportament de la gent bona que fan contínuament allò que no els hi agrada, per obligació i amb esforç, i pensa que això no compensa. És feliç un personatge així? Segurament tots els que llegiu aquestes pàgines teniu clar que no en serà mai, de feliç. La qüestió és entendre per què.

Una primera raó ve de la mà de la profunda insatisfacció que posseeix aquell qui a la seva vida manen les passions. Sempre voldrà justament allò que no té, i això duu a anhels no satisfets. Vegeu-ne un exemple. En el primer llibre de J.K. Rowling, *Harry Potter i la pedra filosofal*, hi ha una escena en la qual el cosí d'en Harry, el Dudley, un perfecte *akolastos* (desenfrenat), celebra el seu aniversari. En rebre un regal menys que l'any passat provoca un daltabaix perquè no en tenia prou. L'enrabiada, o més pròpiament la marraneria, és considerable. El número de regals no és indiferent, trenta-sis. Només després de convèncer-lo el pares, Vernon i Petúlia, que li anirien a comprar-ne un parell més, el

Dudley es tranquil·litza. Heus aquí el final de camí del capritxós, que no domina la voluntat: sempre en vol més i mai no en té prou, és a dir, la *insatisfacció existencial*.

Feu dels vostres fills nens i nenes capritxosos, consentits en els seus gustos, i aconsegiu, de futur, nois i noies insatsfets i, per tant, infeliços. La tirania de les passions imposa el seu criteri, que és sempre la tristesa de no posseir tot allò que hom desitja.

Una segona raó, especialment en l'àcrata, rau en la impossibilitat d'actuar com hom pensa, perquè les passions determinen el comportament, que ja no es guia per la raó que descobreix la veritat del bé. En fer allò no que és bo sinó que m'agrada, però que sé alhora que no convé o no és veritablement bo, acabo trencat per dins. Doneu criteri als vostres fills i deixeu d'educar-los la voluntat i el resultat final són personalitats trencades que per no ser capaços de viure com pensen acabaran justificant-se tot pensant com viuen. Aquest trencament interior de no viure coherentment com hom voldria duu, altre cop a la tristesa i a la insatisfacció de si mateix. La pèrdua en l'autoestima serà el pas següent, i el terme final d'aquest no poder-se mirar a la cara amb un cert orgull de si mateix, en reflectir-se en el mirall cada matí en llevar-se del llit, duu al desencant, a la falta d'esperança i a la buidor davant d'un món que anhelo i que no puc aconseguir per la manca de forces. Com podeu veure, aquesta estació final del tren que agafa qui no educa el caràcter, la voluntat, no és gaire atractiva. I és evident que no porta a la felicitat, a aquella vida plena, aconseguida, que tots desitgem.

Queda, tanmateix, una nova raó, per la qual l'àcrata no pot ser feliç, i és, per mi, la més important: no sabrà estimar.

Què és l'amor?

Cal aturar-nos un moment per aprofundir sobre la realitat de l'amor, d'aquell amor que ens farà feliç. I ho faré tot seguint la primera part de l'encíclica *Deus caritas est* [DCE] del papa Benet XVI.

El desig de l'altre, l'eros, duu en el seu dinamisme una promesa, la promesa de felicitat. D'una felicitat que només pot fer-se realitat amb l'altra, aquella a qui estimo i que ningú més no pot substituir, alhora que en tenir-la sempre al meu costat. Si no la hi tinc, m'adono que no seré feliç, perquè em mancarà aquella que em fa feliç. L'eros, el desig de comunió amb l'altra, incorpora, doncs, l'exclusivitat i la definitivitat. Així ho expressa el Papa: «El desenvolupament de l'amor cap a les seves cotes més altes i la seva puresa més íntima comporta que ara aspiri al que és definitiu, i això en un doble sentit: en allò que implica d'exclusivitat –només aquesta persona– i en el sentit del *per sempre*. L'amor engloba tota l'existència i en totes les seves dimensions, també la temporal. No podria ser altrament, ja que la seva promesa apunta al que és definitiu: l'amor tendeix a l'eternitat. Certament, l'amor és *èxtasi*, però no en el sentit d'arravatament momentani, sinó com a camí permanent, com un sortir del jo tancat en si mateix vers el seu alliberament en el lliurament d'un mateix i, precisament d'aquesta manera, cap al retrobament amb un mateix, més encara, cap al descobriment de Déu» (DCE 6).

Què s'esdevé quan l'eros, el desig de l'altra, imposa el seu criteri i no arrossega la voluntat del do de si mateix? Aquest és l'eros embriac i indisciplinat, que no és ja elevació, «èxtasi», sinó caiguda, degradació de l'home (Cfr. DCE 4). L'eros, degradat a pur desig, que és el mateix que dir a pur «sexe», es converteix en mercaderia, en simple «objecte» que es pot comprar i vendre; més encara, l'home mateix es transforma en mercaderia (DCE 5). Aquest eros indisciplinat duu a la possessió de l'altra, no al lliurament de si

mateix. I qui està disposat a ser cosificat, convertit en objecte de plaer d'un altre i a llarg termini. La pròpia dignitat, per poc que hom es valori, farà que en descobrir que l'altre m'usa però no es dona, la dita relació té data de caducitat. És impossible que duri.

«Resulta així evident –comenta Benet XVI– que l'eros necessita disciplina i purificació per donar a l'home, no el plaer d'un instant, sinó una manera de fer-li pregustar, d'alguna manera, el més elevat de la seva existència, aquesta felicitat a la qual tendeix tot el nostre ésser. (DCE 4). L'eros ha d'esdevenir també «agapé», donació de si, per no perdre l'altra en qui es farà realitat la promesa de felicitat que l'eros apuntava. L'àgape «expressa l'experiència de l'amor que ja ha arribat a ser veritable descobriment de l'altre, superant el caràcter egoista que predominava clarament en la fase anterior. Ara l'amor és ocupar-se de l'altre i preocupar-se per l'altre. Ja no es busca a si mateix, sumir-se en l'embriaguesa de la felicitat, sinó que anhela més aviat el bé de l'estimat: es converteix en renúncia, està disposat al sacrifici, més encara, el busca.» (DCE 6) I fent-ho així hom troba la felicitat plena, no una mera satisfacció.

L'eros indisciplinat, propi de l'àcrata i de l'akolastos, redueix l'altra a pur objecte de satisfacció personal. Ara, l'altra val la mesura del meu desig. Què passarà si canvien els meus desigs o m'atreuen nous desigs que la parella no em proporciona? La continuïtat de la dita relació no té futur. Qui vol sentir-se així estimat? Evidentment, ningú no ho vol pas. Aquest, és, però, la manera d'estimar-se de molts joves que, malmesa la voluntat que els incapacita pel do de si, per la manca de caràcter i de la virtut de la castedat, utilitzen l'altra per al propi gaudi. Dit altrament, l'eros no sustentat pel do de si és pur egoisme. I això no és veritable amor.

Cal, a més, afegir, que l'eros i l'àgape, el desig i el lliurament de si, s'han de donar ambdós alhora per fer realitat l'amor ple. «Si bé l'eros –sentencia el Papa– inicialment és sobretot vehement, ascendent –fascinació per la gran promesa de felicitat–, en aproximar-se la persona a l'altre es plantejarà cada vegada menys qüestions sobre si mateixa, per buscar cada vegada més la felicitat de l'altre, es preocuparà d'ell, es lliurarà i desitjarà *ser per a* l'altre. Així, el moment de l'agapé s'insereix en l'eros inicial; altrament, es desvirtua i perd també la seva pròpia naturalesa. D'altra banda, l'home tampoc no pot viure exclusivament de l'amor oblatiu, descendent. No pot donar únicament i sempre, també ha de rebre. Qui vol donar amor, al seu torn l'ha de rebre com a do» (DCE 7).

Sintetitzant aquestes idees, i formulant-les perquè en faciliti la memòria, podem afirmar que «l'eros, el desig, sense el lliurament de si, és expressió de l'egoisme personal; mentre que el lliurament de si, l'àgape, sense el desig, humilia l'altra». Reprendrem posteriorment la reflexió sobre la segona part d'aquesta afirmació. L'amor ple només es troba en el desig que esdevé do de si –el desig oblatiu– o en el lliurament total de si amarat de desig –el lliurament desitjós.

L'àcrata, l'amor i la felicitat

Retornem als motius pels quals l'àcrata no podrà mai ser feliç de debò. Havia ja afirmat que aquest no sabrà mai estimar. En no dominar el caràcter, en no senyorejar la castedat, en deixar-se endur pels gustos, la raó per la qual un àcrata cercarà una altra persona és per satisfer el seu propi desig. I quan aquesta no li ofereixi allò que l'àcrata desitja serà rebutjada. El desig incontrolat de qui no vol ni pot assumir les responsabilitats d'una convivència duu a convertir l'altra en objecte i material d'ús. Ara, qui no està a l'alçada dels seus gustos no és digne de la seva companyia.

Qui voldria començar una relació d'aquesta mena amb un àcrata, la continuïtat de la qual depèn gairebé exclusivament de l'altre que considera que allò que li és ofert li val la pena? Tornem a dir-ho perquè ens quedi ben gravat al cap i al cor: ningú no ho voldrà!

La perspectiva de futur d'un àcrata és, doncs, com a molt, esperar que l'altre no es cansi d'ell o que ell mateix no es cansi d'ella. Ella romandrà al seu costat, a criteri de l'àcrata, mentre aprovi a diari l'examen de «grau de satisfacció que li proporciona». Quan aquest no arribi a l'aprobat, serà acomiadada per no esdevenir una càrrega. I anem per una altra. Això recorda els serials llatinoamericans que mostren la història d'unes vides els sentiments de les quals semblen unes muntanyes russes d'enamoraments, desamors, traïcions, infidelitats i apassionaments. Cal, però, saber quina és l'estació final d'aquest tren en el qual s'han pujat. I el final no és ni més ni menys que la *soledat*. Per què? Perquè amb el temps i l'edat, hi haurà un moment que, per la manca de domini de si mateix, el caràcter s'anirà agrint i l'atractiu s'anirà perdent i ja ningú no voldrà ser *objecte* del meu desig, on tots els que he *usat* pagaran amb la mateixa moneda, i restaré sol. Mireu, si no, què passa en gran part dels països del nord d'Europa, on el nombre d'habitatges unipersonals creix cada cop més. I la soledat és la pitjor insatisfacció i la raó de la més greu infelicitat: no saber-se ni sentir-se estimat.

És això el que voleu per vosaltres i pels vostres fills? Doncs no deixeu que siguin capritxosos, eduqueu-los el caràcter, feu-los prou disciplinats perquè senyoregin les passions i no quedin dominats per elles. Hem de tenir en compte, a més, que avui dia, en certs àmbits, els infants tenen tot el que volen. Només és qüestió de temps. Regals, roba, capricis, etc. Cal que s'adonin que no es pot tenir tot, que cal compartir, que no poden disposar del temps i dels altres segons la pròpia conveniència, que no són els reis del món, sinó servidors per fer feliços els altres. Han d'assumir responsabilitats a casa, tenir temps limitats d'ús de televisió i de jocs informàtics, hores d'arribada a casa en conveniència a la seva edat. Cal que aprenguin a no deixar-se portar per gustos. S'ho han de menjar tot, han de complir els encàrrecs, fer-se el llit, tenir l'habitació ordenada. Si per cansament els pares i educadors tiren la tovallola, per evitar enrenous a curt termini o per no veure'ls enfadats, que no oblidem que això farà d'ells, de futur, com ja he explicat, *insatisfets* vitals, *trencats* i *sols*. El panorama que duu el fet de no educar-los a enfortir el caràcter no són res atractius. Els haurem desgraciats.

Hi ha molts bons llibres i cursos d'orientació familiar en els quals trobareu mitjans per aconseguir l'educació de la voluntat vostra i dels vostres fills. Llegiu-los, assistiu-hi, perquè és molt el que ens hi juguem: la felicitat dels vostres fills. No és això allò que volíeu els pares en preguntar-vos, a l'inici d'aquest article, dels vostres fills? Qui abdica de la tasca educativa d'enfortir la voluntat no ho aconseguirà pas.

Recordo, a tall d'exemple, els pares d'uns infants que solien rebre molts regals el dia de reis. Els pares havien decidit que abans de desembolicar-los havien de triar-ne un que seria lliurat a la parròquia per les famílies pobres. Hauríeu de veure els plors dels petits en anar cap a la parròquia i lliurar el regal «desconegut». Quina gran lliçó, però, de saber que no ho poden tenir tot i que s'ha de compartir amb els altres allò que hem rebut com un do. Amb això no vull dir pas que tots ho hem de fer, però de segur que se'ns poden ocórrer molts altres mitjans per assolir aquest fi.

El moderat o continent (eucrata)

Anem pel tercer caràcter que descriu Aristòtil. L'eucrata és aquell personatge que posseeix les apetències, en bona mesura, desordenades, però té el domini suficient de si mateix

com per no consentir en els seus desigs no racionals, malgrat que de vegades es deixi portar per ells. Com podem veure, aquest té ja una major maduresa tant de caràcter com intel·lectual. Coneix en bona part allò que és bo i dolent, té prou domini per viure allò que deu, però té el cor posat en moltes altres coses que sap que ara no convenen, però si pogués ho faria. L'eucrata compleix habitualment l'obligació i les responsabilitats que li escauen, però amb el cor partit per no poder portar a terme alguns dels desigs que les passions cerquen.

Els exemples podran il·luminar millor aquesta manera de ser. Des d'una perspectiva cristiana, conscients dels deures pel que fa a Déu, hom sap que ha d'anar a Missa els diumenges, sovint, però, ho fem sense cap il·lusió, com si fos una càrrega que si ens la traguessin de sobra ens farien un favor. Quan s'apropen festes civils que no són alhora religioses, o festes religioses que no són de precepte o han estat dispensades, els capellans rebem amb freqüència consultes bo i preguntant-nos sobre la qüestió. Cal anar a Missa? –ens demanen–, i en donar-los la resposta que aquella festivitat no cau sota el precepte eclesial hom té la sensació que suscita en l'interlocutor un profund goig. Que bé! –se sol entendre. Aquesta resposta manifesta tot un desamor. Déu, que és l'Amor, la bondat i la bellesa absoluta, el més digne de ser estimant i desitjat, veu com aquella persona prefereix moltes altres coses, altres plans, a compartir la seva intimitat i a rebre el do de Déu mateix. Aquesta forma d'estimar humilia i això és una realitat que Benet XVI ha volgut deixar ben explicada en la seva encíclica *Deus caritas est*, en afirmar que el lliurament de si mateix sense el desig de l'altre no és el veritable amor. L'àgape amat d'eros és l'amor més ple. Qui s'alegra perquè no ha d'anar a Missa el que realment diu a Nostre Senyor és que si li demana de ser-hi present, hi anirà –té prou domini per senyorejar els gusts i fer el que entén que ha de fer–, però si Déu no li ho demana estarà més content, perquè així l'altra, en aquest cas Déu, no li condicionarà els propis desigs on hom cerca de ser feliç. Qui actua així no fa altra cosa que donar-li a entendre a Déu que Ell no és el motiu del nostre gaudi, de la nostra alegria, de la nostra felicitat, sinó altres coses que no són Déu mateix. Qui pensa en l'autoestima divina en veure que ens comportem així hom s'adona del desamor que significa.

Recordo una experiència molt personal de vicari a una parròquia de Barcelona a la que vaig estar destinat uns cinc anys de la meua vida. Érem tres capellans, el rector i dos vicaris. Un dels vicaris tenia força fama a tot Barcelona per la rapidesa amb la que celebrava la Missa, uns vint-i-tres minuts. El rector esmerçava uns tres quarts d'hora i jo mateix uns trenta-cinc minuts. Així, quan l'altre vicari marxava l'estiu de vacances, jo el substituïa a les seves misses perquè la feligresia no trobessin massa gran el canvi entre la Missa tan curta d'un i la durada de l'altre. Com mitja Barcelona anava a la dita celebració, no hi havia prou lloc per aparcar, i calia temps per trobar un forat i deixar el cotxe, així que molts entraven tard a Missa. Des del presbiteri veia perfectament les expressions dels que hi anaven entrant. La cara de sorpresa, i d'una certa indignació que els duia a mirar el rellotge, em feia adonar que el fet de ser jo qui digués la Missa no els produïa gaire satisfacció sinó tot al contrari, la qual cosa em duia a intentar anar més de pressa per acabar quan abans no sigui que sortissin enfadats d'aquellencontre amb Déu. Per la meua autoestima, aquelles celebracions eren tota una cura d'humilitat, perquè pocs manifestaven una certa alegria de veure'm celebrar. Reitero: un amor que no desitja l'altra acaba humiliant.

Com podeu veure, l'eucrata sent la responsabilitat o l'obligació –allò que entén que és bo i que cal fer– com una càrrega, no com un goig. L'estat anímic de qui es comporta així és com la d'aquell gos dels dibuixos animats dels anys setanta que s'anomenava Lindo Pulgoso, que tot el dia remugava. La queixa existencial, un mal humor constant, sentir la

presència dels altres com una càrrega, com una limitació és l'estat anímic típic de l'eucrata. I tinc l'experiència pastoral que hi ha molt de Lindo Pulgoso, de nois i noies, de marits i mullers que tot el dia remuguen, es queixen i no se'ls veu gaire contents.

Els acudits sovint manifesten de manera irònica formes de ser i d'actuar eucràtiques. Recordo aquell que es troben dues viudes i una li pregunta a l'altra: – reses pel teu marit. L'altra, després de reflexionar un moment respon: – no ho faig mai, no ho havia pensat. La primera li fa adonar: – i si el teu marit està en el purgatori? Contesta la segona: – Doncs que purgui, que purgui! El final de l'acudit reflecteix l'actitud d'aquella que vivia *condicionada*, limitada, pel marit que no li deixava ser de debò feliç.

Les primeres reunions que vaig tenir amb matrimonis solia preguntar: estar casats us dóna ales o us les talla? Les respostes variaven segons els marits i les mullers. Aquestes tot seguit responien que les hi donaven, mentre que els homes retornaven la pregunta amb una altra pregunta: –ens les hauria de donar, oi? Aquesta contesta torna a manifestar que el fet d'estar casats implicava una limitació de la llibertat que no els deixava acomplir els seus desigs, però el conjunt de la situació compensava. Aquesta mena de marits són ben bé eucrates. Veuen les responsabilitats familiars no com un camí de llibertat –tota llibertat de debò té la veritat com a guia i l'amor com a fi, com ensenya Joan Pau II en l'encíclica *Veritatis splendor*– sinó com una limitació de la mateixa. Una altra vegada, les responsabilitats i obligacions, que tanmateix hom no deixa de complir, se senten com una càrrega i no com un goig. Això no és saber estimar, malgrat el grau de donació de si mateix, perquè més que un do hom ho viu com un *robatori*. Em roben el temps, les il·lusions, els desigs, altres possibilitats que penso que em farien feliç. Només quan les càrregues i les obligacions es viuen amb goig hom ha après a estimar, perquè ara el goig de l'altra és de debò el motiu del meu goig, i aquesta és la lògica pròpia de l'amor.

Recordo, mentre escric aquestes pàgines, un altre acudit sobre la manera de ser masculina i femenina. Diuen que el dia que inventaren l'ordinador, es discutien quin nom posar-li, si ordinador, en masculí, o computadora, en femení. Sortiren dues comissions, una de dones i una altra d'homes. La primera comissió acabà abans les deliberacions i van concloure que s'havia de dir *ordinador*. Donaren quatre raons. En primer lloc, perquè si vols que aquest estigui per tu cal posar-lo en marxa, cal endollar-lo. Segonament, perquè tenen molta memòria però molt poca creativitat. Una tercera raó era que quan te'n compres un és perquè et tregui problemes, però la immensa majoria de cops, ell mateix és el problema. I finalment, la quarta raó era perquè quan definitivament decideixes de comprar-te'n un, amb el temps t'adones que si haguessis esperat una mica en tindries un de millor.

Com podeu veure, l'acudit torna a reflectir la mentalitat eucràtica a la llum de la qual l'altre es veu com una limitació, una càrrega que hom ha de suportar. L'autoestima del marit, de qui és *estimat* –si podem dir que això és estimar– així, queda força malmesa. Hom ja no és un do per l'altra sinó quelcom que ha de viure com una restricció.

L'acudit no acaba aquí. La segona comissió, d'homes, també es reuní, i determinaren que l'aparell informàtic s'hauria d'anomenar *computadora*. També aportaren quatre raons. Primera, el seu llenguatge intern és només accessible pel seu creador, però incomprendible per a la resta dels mortals. Segona, quan es posen en xarxa les computadores, els protocols de comunicació segueixen incomprendibles pels usuaris. La tercera raó radicava en qüestions de funcionament: quan tenen un error, el magatzemen en memòria i surt en el moment més inoportú. L'últim motiu adduït fou que quan finalment hom decideix de comprar-se'n una, de computadora, s'adona que s'ha de gastar tota la mensualitat en perifèrics (la webcam, l'escanner, el joystick,...)

Si la primera part de l'acudit mostrava el tarannà eucràtic de moltes dones, ara queda constància del mateix tarannà de molts homes. I ambdós, amb el seu capteniment no fan altra cosa que donar-se a entendre que els altres són una càrrega –i no un regal, un do–, però que ens compensa de mantenir. És obvi que això no és estimar de debò.

Voldria afegir un comentari sobre el somriure i la tendresa. En reflexionar sobre què és l'amor esponsal, sobre el lliurament de si amarat de desig de l'altra, d'un eros que esdevé àgape i d'un àgape que troba en l'eros la seva plenitud d'entrega, penso que, tot fent ús de la teologia del cos que Joan Pau II tan bé va explicar, l'expressió corporal davant la presència de l'estimat té principalment dues manifestacions: el somriure i la tendresa. El somriure és l'expressió facial de goig davant el trobament de l'estimat. Somriure significa que la presència de l'altra és viscuda com un goig i l'alegria corporal d'aquellencontre. Somriure és, doncs, manifestar a l'altra que és important per mi, que tenir-la a prop és rebut com a do. El somriure és, així, una afirmació de l'altra que s'adona que és valorada. El mal humor, les males cares, pel contrari, expressen que la presència de l'altra és viscuda com una agressió, com un pes, com una càrrega. La manca del somriure manifesta, doncs, que hom és persona *non grata* per altra, i això dóna a entendre que hom no és prou estimat. Aquest és un dels motius pels quals és tan important saber somriure, i la raó per la qual la manca del somriure fa tan mal a l'altra persona, perquè manifesta el fet de no ser estimat i valorat.

La tendresa té una dinàmica semblant al somriure. Amb la tendresa comuniquem la presència joiosa de la companyia i la proximitat de l'altra. Amb la tendresa hom transmet quelcom més que un plaer, transmet l'exclusivitat del valor amb el que miro l'altra persona. La tendresa és, doncs, el veritable reconeixement de l'altra com a font del meu goig. Sense tendresa és difícil manifestar un veritable amor. Aquest petit excurs calia per mostrar com l'eucrata, amb la falta d'alegria i de tendresa, dóna a entendre un cert menyspreu de l'altra i per això acaba humiliant. Faig meves aquelles paraules de sant Pau als cristians de Filipis: *Viviu sempre contents! ho repeteixo, viviu contents!*

La reacció eucràtica té moltes manifestacions. Ja n'hem vist unes quantes, però podem trobar-ne més. Quan sovint els pares –sia per anar tot el dia *derrapant*, especialment les mares que havent fet opció de maternitat alhora dediquen una jornada sencera a treballar fora de casa, sia perquè tenien uns plans que no els podran portar a terme— davant la malaltia d'un fill que els impedeix d'acomplir els seus propòsits surt la queixa, perquè ho veuen com una ingerència indeguda i perquè els obliga a canviar de plans. Hi ha fills, que enfront la reacció paterna o materna pel fet de la malaltia tenen por a posar-se malalts pel mal humor existencial que provoca en els progenitors.

Un altre exemple. El d'aquell marit que, reclamant la intimitat conjugal sense cap desig de procreació però amb consciència cristiana de voler «viure bé» –i ho poso entre cometes perquè això no és viure bé– les relacions matrimonials, l'esposa li informa d'estar en època fèrtil. Quantes males cares perquè un no pot satisfer allò que en aquells moments desitja! Com si la culpa fos de la dona! Hom torna a adonar-se que voler disposar de l'altra només acceptant a contra cor allò que no pot canviar expressa més un desamor que un veritable lliurament de si mateix i l'acolliment ple d'agraïment i admiració que és propi de l'amor vertader.

I què dir de la lògica dels nens *programats* o *controlats*? Sovint em trobo amb famílies que esperen un fill *descontrolat*, és a dir, que no l'anaven a buscar, que no era un nen *desitjat*. Quan els pares ja s'han sentit realitzats amb el nombre de fills que tenen i ve un que no hi comptaven, amb molta freqüència es viu, especialment en el món femení –motivat també per la pressió ambiental que no accepta amb bons ulls la generositat excessiva, sia pels

avis, els amics o amigues, sigui per l'ambient laboral on hi trobarà moltes dificultats—, com una càrrega difícil d'acceptar que porta a la tristesa, al desànim, a la manca de valentia. ¿Des de quan podem donar a entendre al mateix Déu que el fill, que és un do de Déu, i ho és, no ho veiem com un regal sinó com una càrrega feixuga? Això és fiar-se de Déu? Això és viure la confiança en la providència? Això és adonar-se que cada fill és una persona que Déu m'encomana perquè per tota l'eternitat pugui lloar Déu formant part de la gran família dels fills de Déu? Donar-li lliçons a Déu del que ens hauria de donar és desconèixer que el que Déu disposa és el millor per nosaltres i per la nostra felicitat. En parlarem més a fons en l'última part d'aquest article. Però no vull deixar de dir que els fills no han de ser «desitjats» sinó «estimats», i això vol dir, acollits des del primer moment com un do, i si no és així no se'ls respecte en la seva dignitat.

Arribem al final d'aquest apartat. A la llum del que s'ha exposat, l'eucrata pot ser feliç? Ens adonem que no del tot, és més, que són personalitats no gaire atractives, i que sovint el seu exemple no duu a l'admiració i a la imitació. Des d'aquesta perspectiva hom s'adona que els eucrates tenen poca capacitat per transmetre als fills o als amics els valors que ells mateixos viuen, perquè per l'observador extern, més que valors ho entén com a imposicions no assimilades. L'eucrata ho té difícil per a passar la torxa dels valors en la tasca educativa, i en no fer-ho s'hi juga molt, s'hi juga la felicitat futura dels fills i la pròpia.

El virtuós

Qui pot ser, doncs, feliç? En les explicacions públiques que he fet sobre aquesta qüestió, gairebé tots s'han sentit eucrates, i totalment reflectits en molts dels exemples exposats. És possible assolir la felicitat? Prosseguint amb els plantejaments aristotèlics, la resposta dona peu a l'esperança. En principi sí es pot esdevenir feliç, però només aquell que és *virtuós*. Qui és virtuós? El virtuós, que inclou el fet de ser *temperant*, desitja el que és segons la recta raó i així ho fa. És virtuós qui desitja el que és veritablement bo pel fet de ser bo, i la seva voluntat acompanya sempre el que la raó li mostra com a veritablement bo. Totes les seves potències s'harmonitzen i no s'hi dona cap ruptura interior. El virtuós desitja el que ha de fer, com ha de fer-ho i quan ho ha de fer per esdevenir una acció excel·lent i així ho ordena la raó. Amb un llenguatge més col·loquial, el virtuós és aquell que fa sempre el que li dóna la gana, li dóna la gana fer el que és bo, i justament això és el que li agrada. Per això està sempre content. A més, en seguir, tant la voluntat com les passions, allò que la intel·ligència li mostra com a bo, esdevé indestructible. No hi ha cap trencament interior, cap força centrípeta sinó que tots els dinamismes que posseeix s'ordenen cap a la mateixa direcció, que és la consecució del bé veritable.

Cal, doncs, per ésser virtuós, en primer lloc, tenir criteri, el coneixement del bé i del mal, per a percebre amb objectivitat totes les coses. Alhora cal, en segon lloc, tenir prou domini de la voluntat per a secundar allò que la intel·ligència comprèn com a bé. I, en tercer lloc, educar els gusts, les passions, perquè cerquin allò que és veritablement bo.

El virtuós sap treure profit de tot, i en ser el més realista, perquè ho veu tot amb objectivitat, s'avé a les circumstàncies i sap aprofitar-se de les contradiccions, perquè en tot hi troba allò que convé i com és justament allò que vol està sempre encantat de la vida. Sempre content. Aquest és el terme final del virtuós. De segur que això és el que voleu per vosaltres i per als vostres fills.

Virtuós és aquell que tot veient una pel·lícula a la televisió, en anar-se el llum, no es queixa sinó que s'adona que ara podrà aprofitar per altres coses que convenia, i aleshores

no ho veu com una agressió sinó com una oportunitat. Conclusió: encantat de la vida. Sempre content.

Ara bé, per transmetre la vida virtuosa cal tenir en compte dues coses, entre d'altres. La primera, que la virtut es transmet sobretot per osmosi, és a dir, per via visual vital, veient-la viure en els altres. La segona, que si no fem atractiva la virtut no ens en sortirem. Aprofundim ambdues afirmacions. Que la virtut es transmet per osmosi, per via d'exemple, significa que no aconseguirem pas passar la torxa de la virtut als fills pel camí de les lliçons verbals sinó, més bé, essent nosaltres mateixos l'encarnació de les dites virtuts. Sense veure-les posades en pràctica és molt difícil que s'adonin de la necessitat de la virtut i d'incorporar-les a la pròpia vida. El mateix s'esdevé amb el contrari de la virtut, que és el vici, els hàbits operatius dolents, que també es transmeten per osmosi. Els fills de pares violents, peresosos, etc., esdevenen amb el temps igual als pares, malgrat que potser ho rebutjaven interiorment. La sociologia ho mostra. Aquesta idea és cabdal, sobretot quan expliquem com transmetre la fe als fills: per osmosi!

La segona afirmació és també quelcom important a tenir en compte. Avui dia, el món que ens envolta és molt agressiu i alhora molt llaminer, molt atractiu. Si considerem la manera de ser acràtica de molts dels nostres joves, significa que en trobar-se de ple en aquest món, només si han vist a casa, o en els àmbits educatius que els han forjat, que seguir allò que és bo de debò és més atractiu que el que el món li ofereix, aleshores triarà el model de vida conforme a allò que ha vist a la llar. Tanmateix si la vivència a casa de les virtuts no ha estat atractiva, llavors, en proposar-li altres alternatives més atractives a primera vista, està clar el que serà objecte de la seva tria. I no hem d'oblidar que endinsar-se per aquesta mena de tria no resta indiferent, sinó que significa pujar-se al tren acràtic l'estació terme del qual era, si ho recordem, la soledat, el trencament interior i la insatisfacció vital. Això urgeix els pares a donar molt d'exemple.

Posem el cas d'aquell pare que en veure que manca aigua a taula s'aixeca malhumorat tot renegant i dient «sempre m'haig d'aixecar jo». Què veuran els fills? Que ésser generós duu a un profund malestar que no paga la pena d'imitar. La conseqüència a tot això: una colla de fills que fugiran d'ésser generosos perquè això no porta goig. O bé aquella mare que per estalviar-se de sentir rondinar el marit per una malifeta de la filla li proposa a aquesta de mentir. Què en traurà la filla? Que mentir és molt més atractiu que dir la veritat. Que es prepari la dita mare quan la filla creixi una mica més perquè mai no sabrà de cert si el que diu és o no veritat.

Hem de fer atractives les virtuts, perquè a l'hora de triar, els fills que només es mouen pels gusts, vulguin allò que entenen que és més atractiu en el sentit més ple de les paraules. De no ser-ho així, els incapacitem per afrontar l'agressivitat d'aquest món que ve sobretot de ser tant llaminer. Una llaminadura, però, que malmet el caràcter i el fa encara més àcrata.

Les famílies alegres i generoses són la gran herència a transmetre als fills, perquè la memòria de la llar serà la seva àncora de referència en recordar la felicitat que allí s'experimentava. Quan vulguin decidir el seu futur, el record de casa, la memòria de la llar, serà el seu gran referent: el model d'una vida plena i feliç. Sabran que triar altres camins no duu a això i si volen allò que han vist i viscut, aleshores caldrà pujar al tren de la vida virtuosa. Si no és així –que no s'enganyi ningú–, no s'hi arriba mai.

I com esdevenir virtuoses? Pel que fa als fills, penso que ha quedat ben clar el camí: fer atractiva la virtut i la via d'osmosi, és a dir, l'exemple viscut. Ara bé, què passa quan els que tindrien que educar no són virtuoses? com esdevenir-ho? Caldrà l'autoeducació i

cercar alhora referents educatius per nosaltres, és a dir, caldrà un procés pel qual hom s'adona d'allò que és bo –i, per tant, conèixer adequadament la veritat i el bé–, i s'entrena a secundar-ho, malgrat fer violència a les pròpies passions, tot convenent-se que això ho fem perquè volem: no ens ho roben, ho lliurem, ho donem lliurement, i ens ho hem de repetir, perquè quedi ben gravat en tot el nostre dinamisme operatiu. La gràcia i la vida d'oració –de la que en parlarem tot seguit–, en la qual ens adonarem de la veritat del nostre obrar, de la nostra manca de percepció quant a l'objectivitat de la situació, de la nostra falta de domini, de la nostra falta de confiança en Déu i de la necessitat que en tenim, de Déu, de la seva llum i força, faran que puguem reeixir en assolir una vida virtuosa, capaç de ser lluminària per tots els que ens envolten. La tasca és urgent i alhora apassionant, i és molt el que ens hi juguem. Alguns models que hem rebut dels nostres pares, en canviar les condicions socials, no són suficients per a afrontar aquest repte adientment, i cal, especialment els matrimonis joves, trobar les eines educatives per a transmetre la torxa de la vida feliç a la propera generació.

La correcció de la Fe

Aristòtil assenyala que, des de la sola filosofia, la felicitat, la vida aconseguida fruit del comportament virtuós, requereix paradoxalment la fortuna. Sense la bona sort hom pot no aconseguir la felicitat. És veritablement així? La fe ens diu que no. Davant les falses promeses d'algunes teories ètiques, o la mera resignació, per la manca de fortuna, hi ha el correctiu de la fe. Tota religió té aquesta funció de correctiu per afrontar la contingència. Encara així, però, resulta insuficient si encarem la qüestió de la veritat. Només pot ser vertadera aquella fe que porta la raó pràctica a la seva perfecció darrera i, per tant, a la vera felicitat.

Vegem, doncs, que aporta la fe per a assolir la felicitat. I ho faré tenint en compte les tres dimensions de la persona que han centrat aquest article: la intel·ligència, la voluntat i les passions.

Fe i intel·ligència

Pel que fa a la intel·ligència, la fe aporta, en primer lloc, una nova lluminositat per descobrir el veritable bé. Un bé que ens dona llum sobre les exigències de la dignitat humana, de l'amor vertader. Fixem-nos amb un exemple. La primera veritat moral per articular una convivència justa és que tots posseïm la mateixa dignitat. Sense aquesta afirmació fonamental seria impossible el respecte mutu. Doncs bé, hi ha, avui dia, multitud de pobles que no han firmat la declaració universal dels drets humans perquè no creuen que això sigui veritat. Si seguim analitzant la qüestió ens adonarem que són pobles on la fe cristiana no ha arrelat. El poble hindú, per exemple, que són uns mil dos-cents milions de persones, pensen, molts d'ells, amb mentalitat de castes, fins i tot defensen que n'hi ha que no tenen cap dret, com ara els intocables. Si seguim amb els pobles musulmans que accepten la poligàmia, resulta aleshores que les dones no tenen la mateixa dignitat que l'home, i aquest sumen al voltant de vuit-cents milions. Només aquestes dues poblacions arriben a la tercera part de la humanitat actual, i rebutgen que tots tenim la mateixa dignitat. Caldria afegir el poble xinès, la qual cosa implica arribar a gairebé la meitat de la població mundial. Dit altrament, la fe cristiana, en arrelar en la cultura, ha ofert una llum sobre el valor de la dignitat humana que fora d'aquesta fe costa de trobar. La fe cristiana, doncs, dona a l'enteniment la capacitat per descobrir amb nova llum i amb nova profunditat el veritable bé humà, condició indispensable per a assolir la felicitat.

Una segona aportació de la fe a la vida feliç se situa entorn la *confiança*, però no qualsevol d'elles sinó la confiança en Déu. Recordem la primera afirmació del Credo: Crec en Déu Pare Totpoderós. Sovint, en les xerrades que he fet sobre aquesta temàtica, demano un voluntari per fer un exercici de lògica. Es tracta de treure la conclusió d'unes afirmacions prèvies. Creus en Déu? –pregunto al voluntari. Sí, respon convençut. I creus que Déu és el teu Pare que és qui més t'estima i vol el teu bé? –torno a preguntar. Sí, respon l'interlocutor. I creus que Déu és totpoderós? –pregunto per últim. Sí, sol dir tothom. Un cop fetes les preguntes, cal doncs, treure'n la conclusió: si creus que Déu és veritablement Déu, infinit, bo, etc., si creus que és el teu pare que t'estima, i que tot ho pot, aleshores mai no pots queixar-te de res. Cal veure la cara de sorpresa de l'interlocutor i de tots els presents. La conclusió, però, no és enginy meu, és de sant Pau quan diu que pels que estimen Déu, tot és pel nostre bé (Rm 8,28). Si ens ho creiem de veritat, aleshores esdevenim veritablement indestructibles, perquè ja no veurem res com una agressió sinó com una oportunitat per unir-nos més a Déu, per créixer en humilitat, en despreniment, o per aprendre a estimar millor: tot pel nostre bé! Sempre alegres: aquest és el millor color·lari d'aquesta afirmació. Caldria recordar aquí aquelles paraules d'una dona santa, que passà força afliccions, santa Teresa de Jesús: «Nada te turbe, nada te espante, todo se pasa, Dios no se muda; la paciencia todo lo alcanza; quien a Dios tiene nada le falta: sólo Dios basta.»

A més, si heu ajudat els vostres fills a saber-se fills de Déu i a mirar-se amb els ulls del bon Déu, això és, a fer sovint, a diari, ja de ben petits, l'examen de consciència, per a demanar perdó quan no han estat a l'alçada de l'amor diví, i a confessar-se amb freqüència, per intentar agradar Déu, perquè el Pare del cel en pugui estar orgullós, aleshores, en un món llaminer i alhora agressiu com el que tenim, l'únic que serà capaç de «controlar», en el bon sentit de l'expressió, els vostres fills quan estiguin fora del vostre abast serà Déu mateix a través de la seva consciència. Aquesta és la tercera aportació important de la fe pel que fa a la dimensió educativa dels fills. Davant les propostes impresentables que rebran, el fet de sentir en el seu cor i en la seva consciència la veu de l'Amor, la veu de Déu que els diu «no em deixis, no em fallis, no em traieixis, no em canviïs» serà l'única salvaguarda a no sotmetre's a l'imperi i l'esclavatge dels gustos, dels amics, i del voler quedar bé. Sense aquesta consciència resten totalment sols i sense criteri per a no sucumbir.

Fe, voluntat i passions

Què aporta la vida de fe a la voluntat? Sant Pau explica de si mateix una realitat que és present en tot ser humà: «no faig el bé que voldria, sinó el mal que no voldria» (Rm7,24). Tots som conscients que els desigs que provenen de les passions imposen el seu criteri malgrat entendre que allò no toca i, de fet, no ho voldríem fer. N'hem explicat molts exemples en parlar de l'àcrata. Com canviar aquest dinamisme? Sant Pau també s'ho qüestiona davant la seva impossibilitat de fer-hi front amb les pròpies forces i dona la resposta: «Que en sóc, de dissortat! Qui m'alliberarà d'aquest cos que em duu a la mort? Déu, a qui dono gràcies per Jesucrist, Senyor nostre!» (Rm 7,24s). Només Déu, per la victòria de Crist sobre la mort, amb la seva gràcia, pot fer possible allò que humanament és impossible. Sovint menystenim el poder de la gràcia divina i comptem poc amb ella, amb la força de Déu, gràcia que no és altra cosa que la mateixa vida divina en nosaltres. És Déu que obra en nosaltres i a través de nosaltres.

Un exemple bíblic ens ajudarà a veure el poder de la Gràcia. Tots recordem qui era Moisès i què li va donar Déu en el Sinaí. Tanmateix molts desconeixen que el mateix Déu, entre els preceptes de l'Aliança que establí amb Moisès, deixà escrit la possibilitat de la

poligàmia i del divorci, l'anomenat libel o document de repudi (Dt 24,1). Això succeí mil dos-cents anys abans de Crist. I aquest fou el costum del poble escollit durant dotze segles. Un dia, un dels deixebles preguntà a Jesús: «Com és que Moisès va ordenar que, si el marit vol divorciar-se, doni a la seva muller un document de divorci?». Jesús respongué amb força: «Moisès us va permetre de divorciar-vos de la muller per la vostra duresa de cor. Però al principi no era pas així. I jo us dic que el qui es divorcia de la seva dona, fora del cas d'una relació il·legítima, i es casa amb una altra, comet adulteri.» Fou tanta la sorpresa, el desconcert i la incapacitat d'entendre les exigències de l'amor humà que el Mestre els presentava que li diuen ingènument: «Si la situació entre marit i muller és aquesta, val més no casar-se.» (Mt 19,3-10).

Com pot ser possible, davant una tradició de segles, que ara, el mateix Déu, canviï de cop i volta allò que Ell mateix disposà pel que fa a l'amor dels esposos, sobre la fidelitat per sempre. Els deixebles no es veuen capaços de viure-ho! Què ha succeït perquè ara ho pugui demanar a tots sense excepcions? La resposta està en l'Encarnació, la passió, la mort i la resurrecció de Crist, font de vida nova que capacita l'home a viure en plenitud totes les exigències de la dignitat humana i l'amor humà. Sense Crist, sense la seva gràcia, que ens arriba ordinàriament pels sagraments –l'eucaristia i la confessió freqüent, la vida de pregària i la vida moral–, és impossible viure l'amor com Crist ens ha ensenyat i ens ha manat. Amb Ell, però, tot és possible. «Sense mi no podeu fer res» (Jn 15,5) –afirmà Nostre Senyor contundentment–; amb Ell, però, tot ho podem.

No es tracta, doncs, de només creure amb Déu sinó de viure d'Ell, de rebre la seva gràcia pels mitjans que l'Església ens ofereix. Per això hi ha tants problemes familiars, perquè viuen, potser creient amb Déu, però de fet com si Déu no existís. Déu no compta en la vida de molts esposos, de molts cristians, en cap decisió important, en l'ús del temps, dels diners, en el nombre de fills, etc. Aquesta manera de viure fa allunyar-nos de les fonts de la gràcia i tots coneixem les conseqüències, en la vida dels esposos i de la societat. Les estadístiques sobre divorcis, separacions, fills fora el matrimoni, abandonaments familiars, violència dins la llar, pornografia, prostitució, etc., són esgarrifoses i avalen, desgraciadament, la nostra tesi. No és gent que vulgui fer-ho tot malbé. Són gent que majoritàriament no ho voldrien fer, però que no poden viure d'una altra manera, perquè els gusts, les passions i la debilitat els duu fins allò que no voldrien.

Recórrer, doncs, a les fonts de la gràcia és una necessitat humana de primer ordre. No és un afegit per a gent devota o pietosa sinó una exigència per a qui vol viure com a fill de Déu i home veritable. D'aquí la necessitat de portar tothom cap a Crist. Ell és la nostra felicitat i qui la pot fer possible, ambdues coses alhora. Crist és –recordem-ho– el Camí, la Veritat i la Vida (Jn 14,6). Pels qui no creuen en Déu, també és una veritat que Déu té altres camins per aportar-los la gràcia guanyada pel Crist: Déu no es lliga les mans amb els sagraments.

Què aporta, en darrer terme, la vida de fe a les passions? Una de les conseqüències del pecat original fou perdre l'harmonia de les potències. La intel·ligència s'enfosquí, la voluntat quedà ferida i les passions es desordenaren. La gràcia restableix totes aquestes dimensions humanes; restableix també l'ordre de les passions, perquè esdevinguin veritables guies i motors per al bé. L'Esperit Sant, amb els seus dons i els seus fruits, farà fructificar les potències operatives de l'home per viure segons Déu, fent-nos capaços de tenir els mateixos sentiments de Crist Jesús, fins a fer possible, com diu el Salm, que «tot jo sospiri i em deleixi pels atris del Senyor. Ple de goig i amb tot el cor aclamo el Déu que m'és vida» (Salm 83,3).

Com hem de transmetre la fe?

Les estadístiques actuals sobre la pràctica religiosa a Espanya són decebedores. A l'estat espanyol més del 80% dels infants són batejats, només un 70% reben la primera comunió, prop del 40% rebran la confirmació, però només entre el 4 i el 5% dels joves entre quinze i trenta anys participen sovint a la Missa dominical. Què ha passat al llarg d'aquest itinerari? Els factors són molts, i no voldria fer demagògia. Entre les causes hi ha la pressió de l'ambient, la cultura dominant entre els joves, la manca d'exemple de vida cristiana dins les famílies, i un llarg etcètera que els sociòlegs podrien individuar millor. Això no obstant, en aquest apartat no vull analitzar-ne les causes sinó cercar-ne solucions.

Com es transmet la fe? La fe és una virtut teològica i, com a tal, primer de tot, s'ha de demanar humilment, per nosaltres mateixos i pels altres; és un do de Déu que hem d'implorar. Però com a virtut es transmet també com tota altra virtut, és a dir, com ja he afirmat prèviament, per via sobretot d'osmosi, vitalment, i fent-la atractiva, en fer descobrir la seva bellesa, la veritat que manifesta i el bé que comporta.

¿Com podem fer atractiva la participació a l'eucaristia dominical quan arribem sovint tard, marxem amb pressa en acabar i hi anem una mica a contracor, fent mala cara i donant a entendre que és una càrrega? A Missa hem d'arribar no a temps sinó *amb temps*, per preparar-la, per disposar-nos a aquesta trobada amb qui és l'Amor. Hauríem de donar gràcies en acabar, uns moments, sense presa per marxar, perquè manifestem així el goig de restar amb qui ha vingut a transformar les nostres vides atorgant-nos la mateixa vida divina.

Hauríem de treure temps, i estones llargues, d'un quart a mitja hora com a mínim al dia, de diàleg íntim amb el Senyor. I que els fills s'adonin que per nosaltres això és de les coses més importants que hem de fer durant el dia. ¿Qui pot dir que estima Déu més que res aquí a la terra quan no esmerça gaire temps amb Ell? L'amor requereix temps i lliurament i tendresa. Hem de posar el cor en les pràctiques de pietat i viure-les com expressió del nostre amor.

Hauríem d'il·lusionar els petits i joves amb els exemples lluminosos dels sants. Amb una expressió de Benet XVI, hauríem d'atrevir-nos a estimar seguint l'exemple dels sants. Que llegeixin vides de sants, adequades a les seves edats. Pares, expliqueu als vostres fills aquelles gestes heroiques d'homes i dones de l'Antic i Nou Testament —Rut, Samsó, els germans Macabeus i la seva mare, el vell Eleazar, els joves Daniel, Ananies, Misael i Azaries, els apòstols, Zaqueu, etc.— i de tota la història de l'Església. Ompliu-los de grans ideals, que són els únics que són de veritat atractius de seguir.

Els més joves i petits han de veure en els pares el goig que us produeix llegir llibres d'espiritualitat, tractar amb la Mariona del Cel tot resant el rosari, anar a cercar la seva companyia agenollats davant el sagrari... Fer atractiva la fe: aquesta és una de les claus més importants per aconseguir transmetre la fe als fills. No és només una qüestió de pietat sinó que ens hi juguem la seva felicitat.

Recordo un text de Dostoïevski el qual escrivia que només la bellesa salvarà el món, i glossant aquestes paraules, el predicador de la casa pontifícia, Rainiero Cantalamessa, comentava que no és l'amor a la bellesa el que salvarà el món sinó la bellesa de l'amor. Com deia von Balthasar, i així titula un dels seus llibres, només l'amor és digne de fe. Manifesteu, pares, amb les vostres vides, la bellesa del vostre amor fonamentat en Crist i sereu capaços de mostrar als vostres fills que aquest amor, l'únic digne de suscitar la fe és l'opció més atractiva aquí a la terra. Aquest és el gran repte que teniu a les vostres mans, en part herència del que aprenguérem dels nostres pares, però que requereix nous

models, noves maneres de fer, i aquesta és la torxa que heu de passar als qui venen rere nostre. Ens hi juguem molt!